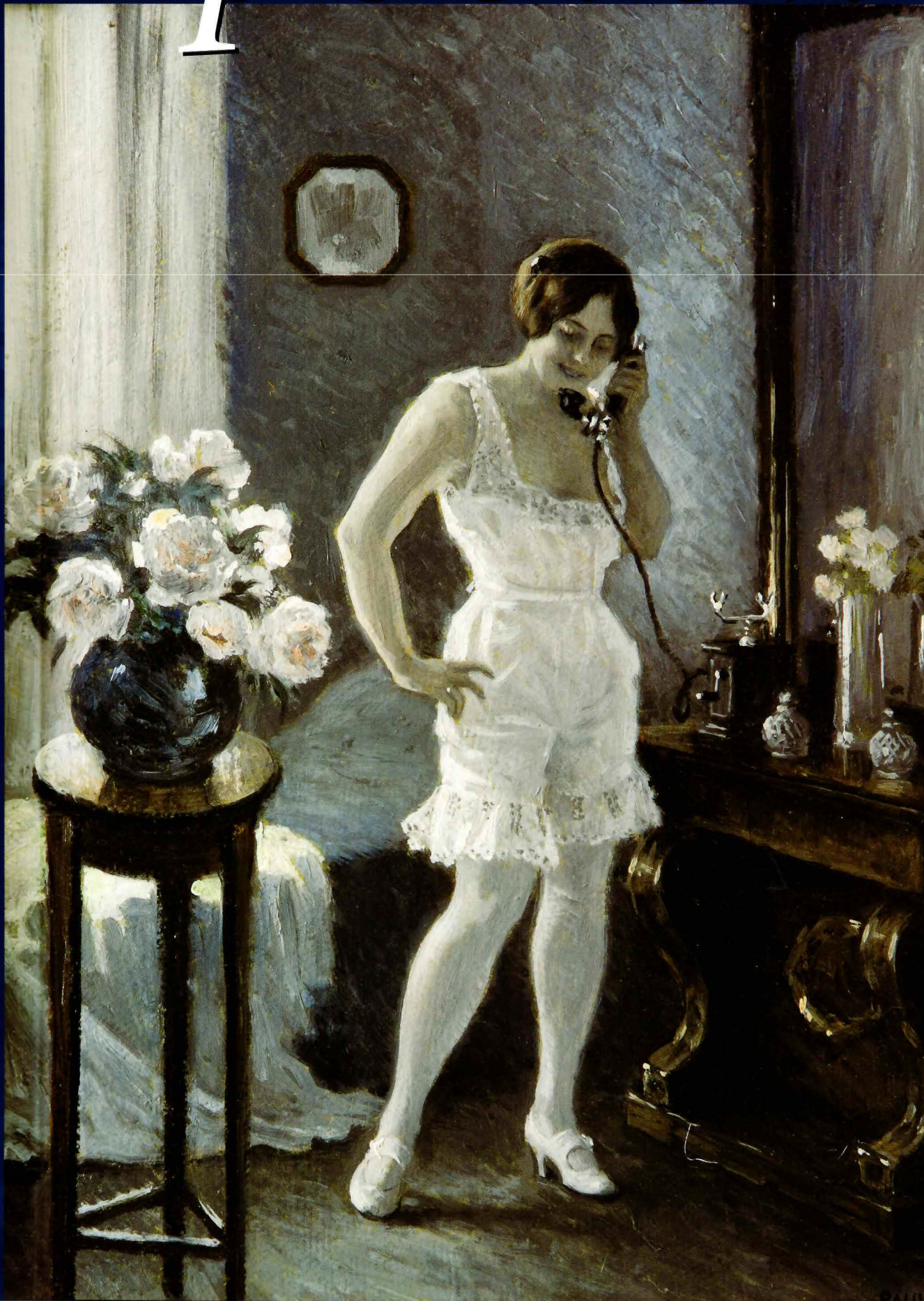

MUSEUMS

poster

NR. 1 / JANUAR 2005
POST & TELE MUSEUM

Kontrolleret! Geprüft! Opened by censor!

Af Mark Mau

Tænk, hvis du sendte et brev uden at vide, hvornår, hvordan og om det overhovedet ville nå sit mål. Ganske vist kan postbudet en gang imellem komme til at mase et feriepostkort sammen med lørdagsavisen ind gennem brevsprækken, og en pakke kan da især i juletiden godt være et par dage undervejs. Men det, som i dag hurtigt kan irritere os, ville for 60 år siden næppe have vakt røre.

Dengang under besættelsen eksisterede der nemlig helt andre forhindringer for brevtrafikken end i vore dage. Man måtte faktisk leve med, at alle breve til udlandet blev

læst af en censor i udlandspostkontrollen, at et brev til Sverige derfor kunne være et par uger undervejs, og i den sidste del af besættelsen måtte selv julepakken til Jylland ud på en usikker rejse.

Kontrollen med al udlandspost samt telegraf og telefon havde den danske regering allerede oprettet i oktober 1939, kort efter anden verdenskrigs udbrud. Censuren var et led i regeringens forsøg på at holde Danmark neutralt i forhold til de krigsførende parter. Den 9. april 1940 blev Danmark dog alligevel besat. Under besættelsen videreførte Ministeriet for Offentlige Arbejder og Udenrigsministeriet imidlertid denne kontrol, som blev en vigtig del af regeringens samarbejdspolitik overfor besættelsesmagten.

Kontakten til omverdenen var nu begrænset til Tyskland, de nor-

Luftangreb og jernbanesabotage kunne i besættelsens sidste halvandet år også gå ud over postvæsenets bureauvogne. Denne pakke fra et dansk reklamebureau, som var adresseret til en forretningspartner i Genève, nåede således ikke frem i december 1944 og måtte sendes retur den 15. januar 1945. Nederst til højre ses den tyske påtegning „Durch Feindeinwirkung beschädigt“.

diske og de neutrale lande. Man kunne ikke længere sende breve til Storbritannien, og fra december 1941 heller ikke til USA. Den eneste kontaktmulighed til de lande, der var i krig med Tyskland, var Røde Kors breve. Højest 25 ord måtte Røde Kors breve indeholde, og der måtte kun sendes ét hver måned. Desuden var denne brevform heller ikke fri for censur, og de var ofte lang tid undervejs.

Censuren og de vanskelige transportforhold førte til, at breve somme tider kunne være undervejs i årevis – i dette tilfælde to år og to måneder. Øverst ses et anbefalet brev afsendt fra Kina i maj 1941, som i Frankrig blev returneret til afsenderen pga. den afbrudte postforbindelse. Brevet blev afsendt på ny den 18. maj 1942 i den nederste konvolut, men først året efter, den 16. juli 1943, nåede indholdet endelig frem til modtageren, Post- og Telegrafvæsenets generaldirektør, K. J. Jensen.

Indenrigsk censur

Den indenlandske brevtrafik var i de første tre besættelsesår ikke berørt af censuren, men efter at den danske regering var gået af, fik den tyske efterretningstjeneste Abwehr i september 1943 mulighed for at gennemføre beslaglæggelser af postforsendelser. Det fortsatte samarbejde mellem den tyske besættelsesmagt og de danske departementschefer resulterede dog i, at dette kun skete i ringe omfang.

Samtidig opstod der en ny fare for posttrafikken i Danmark, da

jernbanesabotagen i den sidste del af besættelsen også ramte bureauvognene, datidens rullende postkontorer. Et afsporet tog kunne betyde flere dages forsinkelse og nogle gange ødelæggelse af breve og pakker.

Efterkrigscensur

I befrielsessommeren 1945 var sabotageramte bureauvogne heldigvis ikke længere et problem, og man kunne igen sende almindelige breve til Storbritannien og USA, men brevene var fortsat censure-

rede af den danske udlandspostkontrol, som nu arbejdede for englænderne. Først den 2. oktober 1945 ophævede de britiske myndigheder censuren for post til og fra de allierede og neutrale lande, mens posttrafikken til og fra Tyskland først blev helt frigivet i løbet af 1947.

I otte år måtte man faktisk leve med stærke begrænsninger og forhindringer i posttrafikken – tænk på det, næste gang du ærgrer dig over et forsinket brev eller et krøllet postkort.

Genkendt

Af Erik Jensen

Der bliver færre og færre hvide pletter på bykortet over København.

I indledningen til museets nyeste bog fra den 10. december 2004, „København København – en by på frimærker“, gengives to frimærker med motiver fra København K, som det ikke lykkedes at stedfæste forud for udgivelsen. En opmærksom køber var i stand til at sætte adresse på et af stederne.

Kjeld Geertsen fra Virum købte bogen kl. 14.26 (!) på udgivelsesdagen, og allerede dagen efter gjorde han i et brev museet opmærksom på, at et par af bindingsværksgavlene på frimærket fra 1976 fortsat kan ses i gadebilledet på hjørnet af Grønnegade, 1107 København K og Ny Østergade, 1101 København K. Påstanden blev dokumenteret med en henvisning til siderne 34-35 i bind 5 af Bo Bramsen og Palle Fogtdals „København før og nu – og aldrig“, og oplysningen er god nok.

Takket være læserens hurtige reaktion blev der allerede fra den

Frimærke udgivet den 25. marts 1976 som et af fire mærker i en landsdelsserie med motiver fra København. Tegnet af Sven og Alan Havsteen-Mikkelsen og graveret af Czeslaw Slania.

15. december 2004 trykt og indlagt en tilføjelse til bogens side 7, som oplyser adressen og anviser vejen dertil. Ny Østergade er første vej på højre hånd, når man fra Kongens Nytorv bevæger sig ad Strøget (Østergade) mod Amagertorv. Vi foreslår at se stedet på vej tilbage til museet efter lokalitet 17, Harsdorffs Hus på Kongens Nytorv.

Den sidste hvide plet

Nu venter vi spændt på, om nogen også kan sætte en eksakt adresse på det frimærke fra Rigensgade, der vises på side 8 i „København København – en by på frimærker“.

Europæisk byfornyelseskampagne. Tegnet af Lisbeth Gasparski og graveret af Arne Kühlmann. Udsendt 10. september 1981.

Pikant telefoni

Af Birgitte Wistoft

Kvinder elsker at tale i telefon. Det er en veletableret sandhed, og man kunne jo få den mistanke, at disse ikke har været ganske uden skyld i, at telefonen så hurtigt blev en meget stor succes i Danmark.

Så på Post & Tele Museum er vi gået i gang med at finde sporene efter vore formødres anvendelse af telefonen, dengang den endnu var ung. Vi koncentrerer os foreløbig om perioden 1880 til 1920, og vi leder i erindrings- og skønlitteraturen, dags- og ugepressen, revyviser, skuespil, reklamer – og billedkunsten.

En misforståelse

Et underholdende eksempel er det pikante maleri af Paul Fischer (1860-1934) på MuseumsPostens forside. En eller anden – måske kunstneren selv – har på bagsiden afskrevet følgende digt fra det humoristiske årshæfte „Tik-Tak“ 1914, som Fischer illustrerede med sit maleri:

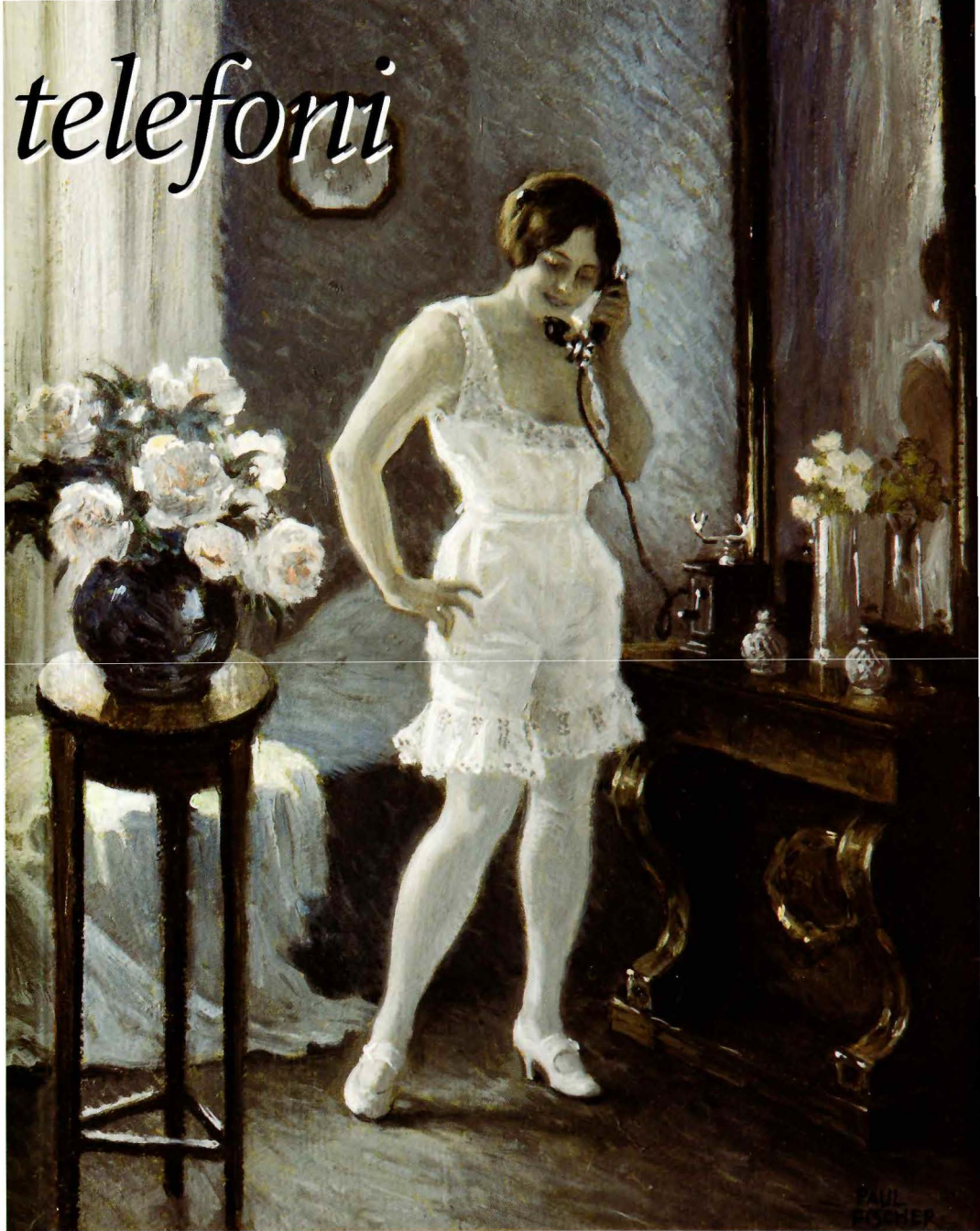
En Misforstaaelse

*Hvad si'r De? De staar her omme ...
Og hvad ... Har jeg anmodet Dem ...
Hvad si'r De? Om De maa komme ...
Næ, Madsen, De er for slem.*

*Fordi man gaar ud en Aften
og sidder paa en Café ...*

*Næ, Madsen, om mig har De haft en
ganske forkert Idé!*

*Hvad, skulde De se til Lassen ...
bad jeg Dem komme en Dag ...*

Boudoirscene med ung kvinde, der taler i telefon. Olie på lærred, 36 x 24 cm. Signeret Paul Fischer.

*...Aa, er det den Hr. Madsen,
det er en helt anden Sag!*

Billedtelefoni 1910

Man kan kun beklage den misforståede Hr. Madsen, der ikke kunne se den scene, som Fischer viser os. At nogle kvinder mente, at muligheden for at kigge via telefonen også var til stede, synes nedenstående anekdote i Illustreret Tidende fra den 3. marts 1910 dog at antyde:

En ung herre i Stockholm ville en Morgen telefonere til en nydelig ung Frue for at takke for en Indbydelse.

Uheldigvis sker der en Krydsning

saa at han kommer ind paa Fruens Samtale med en Veninde. Blot et Øjeblik lytter han, inden han ringer af, men han kan ikke undgaa at høre følgende Sætning i Telefonen:
„Nu maa jeg ringe af, jeg staar i Natkjole og fryser saa rædsomt om Benene ...“

Lidt efter ringer han op og den unge Frue svarer „Hallo!“

Han takker for indbydelsen og siger saa:

“... For Resten vil jeg ikke opholde Fruen længere, jeg sér, De er i den dybeste Negligé ...“

Et Skrig i Telefonen og Larmen af et Apparat, der tabes, var Resultatet.

Kurios telefoni

Af Malene Iwersen

På Post & Tele Museums særudstilling „Kitsch & Kuriosa“ er der for tiden udstillet tre telefoner, der hver på deres måde bærer spor af kvinders oplevelser med telefoner.

Tung tale

I 1940'erne forsøgte man at få folk til at spare ved hjælp af reklamer, som under budskabet „Spar paa Telefonen“ belærte folk om, at telefonen ikke var til overflødige samtaler, men til vigtige beskeder.

Telefon iklædt tøj.
Foto: Jan Friis.

Denne læresætning tog en mand tydeligvis meget bogstaveligt, da han i 1950'erne monterede en 2,7 kg tung blyklods på telefonrøret for at afkorte sin hustrus telefonsamtaler. Om det havde den tiltænkte effekt på telefonregningen eller hustruens overarme melder historien ikke noget om ...

Pyntelig telefon

I 1960'erne var der ikke mange telefonmodeller at vælge imellem, og skulle den grå standardtelefon med drejeskive passe ind i resten af dagligstuen møblement, kunne det være nødvendigt at være kreativ. Museets pyntelige telefon blev iført brokade stof og pyntebånd sidst i 1960'erne af en fingernem kvinde i Vendsyssel.

Telefonapparat med blyklods. Foto: Jan Friis.

Bag dernæst telefonen ved 200°C

Det har altid været én af husmoderens mange dyder at kunne spare og få husholdningsregnskabet til at gå op. Men det at spare på telefonen tog en helt anden drejning, da en husmor i 1980'erne lagde telefonen ind i bageovnen, inden hun forlod hjemmet. Hun valgte naturligvis dette gemmested, for at børnene ikke skulle bruge telefonen, mens hun var væk. Ved hjemkomsten havde hun dog glemt alt om dette og tændte for ovnen. Telefonen smeltede – dét er da effektivt sparehensyn!

Udstillingen Kitsch & Kuriosa kan ses på balkonen på 1. sal indtil den 30. april 2005.

Bagt Danmark telefon. Foto: Jan Friis.

Hovedtelegrafen

Af Erik Jensen

Café Hovedtelegrafen hedder Post & Tele Museums populære tagcafé. I cafeen viser vi netop nu billeder fra arbejdslivet i museumsbygningen, dengang den rummede Statstelegrafens hovedsæde.

I årene 1923-1991 summede adressen Købmagergade 37 af liv. Her lå Hovedtelegrafstationen som et centrum for skiftende tiders hurtigste former for elektrisk kommunikation: telegrammer, telefoni, radiofoni, fjernskrivermeddelelser, billedtelegrammer og telex til og fra ind- og udland.

Hovedtelegrafens virksomhed startede i 1854 som Københavns Telegrafstation i St. Helliggeiststræde, det nuværende Valkendorfs-gade. Allerede to år senere var lokalerne blevet for små til formålet, og stationen blev flyttet til den gamle kongelige porcelænsfabrik, som lå på adressen Købmagergade 50. Også her blev for trangt, og i 1867 rykkede stationen til 1. sal i selve Postgården, Købmagergade 33.

I 1893 kom telefonien til som ny tjenestegren, og det 20. århundrede viste sig hurtigt som teletrafikens:

Det kneb altid med pladsen, også i det store postgårdskompleks, der nu også omfattede bygningerne Købmagergade 35 og 37, på hjørnet af Løvstræde. Først ved åbningen af Centralpostbygningen i Tietgengsgade i 1912 blev mange af postens tjenestegrene i Købmagergade flyttet dertil, og det gav så meget rum, at Statstelegrafen kunne klare sig igennem 1. verdenskrigs overvældende trafikmængde, som vedblev at stige uhammet efter krigen.

Postvæsenet iværksatte en større ombygning af lokalerne mod Købmagergade i 1916, og da Telegrafvæsenet i 1918 købte ejendommen Løvstræde 5, blev denne inddraget i projektet. De gamle bygninger i Købmagergade 35 og 37 blev nedrevet og erstattet af vore dages bygning, der blev tegnet af arkitekt Andreas Clemmensen. I 1922 blev de nye telegraf- og telefonlokaler taget i brug, og Hovedtelegrafstationen blev indviet året efter. En firetagers bygning opførtes i årene efter mellem Løvstræde og Valkendorfs-gade, og her blev der bl.a. også plads til den dengang ganske nye radiofoni.

Et telexnet med fjernskriverforbindelser via Hovedtelegrafstationen blev oprettet i 1940 og resulterede

Telegrafbude på Hovedtelegrafstationen, 1917.

sammen med væksten i udlandstelefonien efter 2. verdenskrig i en eksplosiv vækst i kommunikationen, som krævede mere plads. Resultatet blev, at radiofonien allerede i 1945 fik sit eget hjem i Radiohuset på Rosenørns Allé, og at Statstelefonkontoret, som under krigen fik navneforandring til Rigs-telefonkontoret, i 1959 blev flyttet til det ny telefonhus i Borups Allé.

Siden 1970'erne har fuldautomatisk telefoni, telefax, pc'ere og internet gjort danskerne stadigt mere „selvkørende“ med nedlæggelse af mange arbejdsopgaver i bl.a. Statstelegrafen til følge. I 1991 ophørte teletjenesternes virksomhed i Købmagergade. Telegrafvæsenet var blevet til en del af Tele Danmark (i dag TDC A/S), og vor tids mange teletjenester bliver udbudt fra andre adresser.

Siden oktober 1998 har Post & Tele Museum på ny tiltrukket et mylder af mennesker til hovedstadens gamle centrum for hurtig kommunikation: Hovedtelegrafen i Købmagergade 37.

Udstillingen kan ses i Café Hovedtelegrafen til den 13.juni 2005.

Tag på eventyr med H.C. Andersen

Af Liv Skovholm Nielsen

Post & Tele Museum fejrer H.C. Andersen året med et unikt tilbud til forældre og børn: Tag på en fantastisk opdagelsesrejse gennem udstillingerne med H.C. Andersen under armen og oplev, hvordan han blev inspireret til mange af sine kendte eventyr, når han rejste land og rige rundt.

Hjemme hos H.C. Andersen

Rejsen starter i H.C. Andersens stue, der er udsmykket med store og farverige malerier, som viser, hvordan H.C. Andersen oplevede sine rejser med postdiligencen, toget og dampskibet. Her kan man bl.a. opleve toget som en ildsprudlende drage og dampskibet som en delfin, mens postdiligencen bliver til en langsommelig snegl, efter at han har rejst med det lynhurtige tog. H.C. Andersen var fascineret af togets og dampskibets fart og kraft, og hans beskrivelse af en togrejse leder nærmest tankerne hen på en tidsmaskine: „*Det har noget ret trolddomsagtigt ved sig; jeg syntes jeg var en Magiker, som havde spændt min Drage for min Vogn og foer nu forbi de stakkels Dødelige, der som jeg saa paa Sideveien med deres Kjøretøi som vare de Snegle*“. Den fantastiske fart, som toget kørte med, var 30 km i timen.

Opgaven

H.C. Andersen elskede at klippe papirklip, også på sine rejser. Han havde tit en saks i lommen, men det kunne nemt gå galt. H.C. An-

dersen beretter i 1836, at han på en af sine rejser med diligencen tabte sin saks ud af lommen, og da han steg op i vognen igen efter en pause, havde saksen vendt sig, „*saa at jeg sætter mig een hel Tomme ned i den. Jeg kunne føle Blodet løb og nu matte jeg ind og bade Bagdelen med Ædike og Vand ... det var en brillant Scene*“.

Før vores rejse med H.C. Andersen kan begynde, skal vi høre, hvad eventyrdigteren har at fortælle. Ved en lyttepost placeret i første rum, har vi bedt H.C. Andersen fortælle en sørgelig historie om sit smukkeste papirklip. På en af hans mange rejser gik det i stumper og stykker, og selvom digteren gemte stykkerne, mistede han dem et efter et. Den eneste måde, det kan blive samlet på igen, er ved at følge den samme rejse, som H.C. Andersen var på, og samle stykkerne sammen for ham.

På opdagelse

Den eventyrlige rejse kan nu begynde! Vi følger i postrytterens fodspor, når han bringer H.C. Andersens breve ud, og vi rejser med ham i postdiligencen, hvor han får ideen til et af sine elskede eventyr, som børnene skal prøve at gætte. Vi hører, hvordan posthornet altid gav ham lyst til at rejse, selvom selve rejsen med den hestetrukne diligence ikke altid var lige behagelig. Børnene kommer hele tiden på opgaver, hvor de skal hjælpe H.C. Andersen med at sende telegrammer eller finde en skjult kuffert med H.C. Andersens breve.

Guide

Med på rejsen får forældrene en trykt guide, som fortæller, hvordan

man skrev breve og rejste på H.C. Andersens tid. Her kan man læse om H.C. Andersens første rejser, der fandt sted med postdiligencen, og om hvordan han kunne sende breve med postvæsenet. Hans rejsevirkosomhed følges op til de sidste rejser, som kunne ske med tog, og hvor telegrafen gjorde det muligt for ham at sende telegrammer, der kom frem med lynets hast. Guiden stiller de opgaver, der skal løses undervejs og giver eksempler på spørgsmål, man kan snakke om. Bag i guiden er trykt genfortællinger af tre eventyr, som man enten kan fortælle undervejs eller tage med sig hjem til en senere hygestund i H.C. Andersens selskab.

Finale

Når alle opgaverne er løst, udleveres brikkerne til et stort puslespil, som børnene kan samle i H.C. Andersens stue. Papirklippet vil da endelig blive samlet igen, og brikkerne i rejsen falde på plads.

Forløbet er lavet til familier med børn i alderen 5 til 10 år og kan opleves på Post & Tele Museum fra den 12. februar 2005 og året ud. Det er gratis at benytte sig af tilbuddet, når der er løst billet til museet. Ønsker man at benytte tilbuddet som en større gruppe, kan man bestille en rundviser på museet.

Tag på eventyr allerede nu og besøg Post & Tele Museums webside om H.C. Andersen på rejse med posten på www.ptt-museum.dk.

Illustrationerne er udført af Lasse Jacob Middelbo Outzen, der har ladet sig inspirere af H.C. Andersens egne papirklip.

DET SKER PÅ POST & TELE MUSEUM:

Frimærkeudgivelser

2. marts 2005 udgives fire frimærker i anledning af 200-året for H.C. Andersens fødsel. De viser et portræt af eventyrdigteren og fortolkninger af den kunstneriske, den skrivende og den rejsende H.C. Andersen. Der udkommer tillige et frimærke i anledning af 50-året for København-Bonn Erklæringerne om mindretallets rettigheder i grænseområderne.

Til 13. marts 2005

København København – en by på frimærker

Til brug for museets nye bog – omtalt i MuseumsPosten nr. 4/2004 – har fotograf Sara Skytte genskabt 47 frimærkemotiver af kendte københavnske bygninger, som de ser ud i bybilledet dag. I foyeren i stueetagen vises et udvalg i meget stor gengivelse.

Postgården i Købmagergade

Fra 15. marts 2005

Danmarks ældste postkontor har i 2005 fungeret uafbrudt i ikke mindre end 225 år. Det markeres med en særudstilling i foyeren i stueetagen. Udstillingen omtales nærmere i næste nummer af MuseumsPosten.

Café Hovedtelegraf

Til 13. juni 2005

Hovedtelegraf

Museets café har fået sit navn efter Hovedtelegrafkontoret, der var beliggende i museets lokaler fra 1923 og frem til lukningen i 1991. Udstillingen viser fotos af interiører og arbejdssituationer fra årene med telegrafi. Omtalt på side 6.

Til 30. april 2005

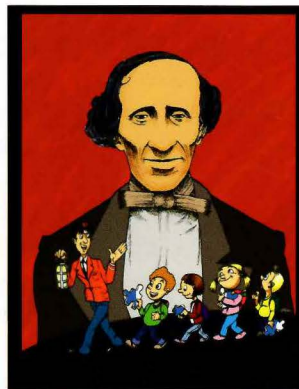
Kitsch & Kuriosa

Vi har stået på hovedet i samlingerne og fundet skøre, sjove og sjældne genstande frem. De bliver præsenteret på Balkonen, 1. sal. Se artiklen på side 5.

12. februar til 31. december 2005

H. C. Andersen på rejse med posten

Tilbud til familier med børn i alderen 5-10 år. Tag på en fantastisk opdagelsesrejse gennem museets udstillinger med H. C. Andersen under armen og oplev, hvordan han blev inspireret til mange af sine kendte eventyr, når han rejste land og rige rundt med postvæsenet. Læs mere på side 7.

Vinterferien

12. til 20. februar 2005. Kom til premiere på H.C. Andersen på rejse med posten, se ovenfor. Bemærk, at museet er lukket mandag den 14. februar.

IT-Klubben

Museets tilbud til børn og unge i alderen 10-18 år, der har lyst til at lave hjemmesider, chatte og surfe på internettet. Museet stiller computere, serverplads og ekspertise til rådighed. Medlemskabet af IT-KLUBBEN er gratis, når der er løst billet til museet. Se mere på www.ptt-museum.dk

MUSEUMS posten

NR. 1 / JANUAR 2005

Udgivet af:

©Post & Tele Museum
– en fond stiftet af
Post Danmark A/S og TDC A/S.

Redaktion: Birgitte Wistoft (ansv.)
Erik Jensen

Layout: Finn Evald
Repro og tryk: Holmen Center-Tryk,
Holbæk

MuseumsPosten udkommer fire gange årligt og tilsendes gratis ved henvendelse til museet. Næste nummer udgives i marts 2005.

Oplag: 36.000
ISSN 0909-1920

Forsiden: Paul Fischer (1860 – 1934):
„En Misforstaaelse“, sign. maleri,
1914. 34 x 26 cm.
Tilhører Post & Tele Museum.

Åbningstider:

Museet

Tirsdag-lørdag kl. 10-17, onsdag dog kl. 10-20,
søndag kl. 12-16. Mandag lukket.

Café Hovedtelegraf

Købmagergade 37, 5.
Tlf. 33 41 09 86
Samme åbningstider som museet, men køkkenet lukker en time før museets lukketid og er også lukket kl. 16-17:30 på onsdage.

Studiehuset

Valkendorfsvej 9
Tlf. 33 41 09 00
Åbningstid:
Tirsdag-fredag kl. 10-15 samt den første lørdag i måneden kl. 10-15.